

BEJCSGYERTYÁNOS

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYVE 2017

TARTALOMJEGYZÉK

- 1. Bevezetés
- 2. Bejcgertyános község bemutatása
- 3. Örökségünk
- 4. Eltérő arculatú településrészek
 - Történeti településrész
 - Kialakult településrész
 - Szőlő / kiskertes településrész
 - Természeti értékek területe
 - Gazdasági terület
- 5. Jó példák, ajánlások
- 6. Ábragyűjtemény
- 7. Felhasznált irodalom
- 8. Impresszum

BEVEZETÉS

Mottó:

„A természet mindenkori állapota a lélek tükré. Jelen pillanatban még éretlen természetünké. Az épített környezet az ember mindenkori tudásszintjét tükrözi, így például a városszélek tájba oldódása az ott élők tudatminőségének megfellebbezhetetlen mutatója.

A városba egyre beljebb haladva több száz, néhány esetben több ezer év tudásszintjének információival találkozhatunk. Kivételesen torz esetekben csak az utóbbi emberöltőjével.”

Somlósi Lajos

A Településképi arculati kézikönyv megalkotásának elsődleges célja a helyi identitás erősítése a természeti és az építészeti értékek bemutatása által. Másodlagos célja, hogy elősegítse a településképi védelmi rendelet megalkotását és

támpontot nyújtson a település fejlesztési és -rendezési tervek készítésekor.

A hely ismerete nélkül nem teremthető harmónia a természeti és az építészeti életterek között, ezek összhangja nélkül viszont

még rövid távon sem tartható fenn az élet továbbadásához szükséges életminőség.

Ne feledjük: - a könyvben bemutatott kincseket unokáinktól és dédunokáinktól csak megőrzésre kaptuk kölcsön!

2

BEJCGYERTYÁNOS KÖZSÉG BEMUTATÁSA

Bejcgertyános község a nyugati határ közelében, Vas megyében a Rába folyó mentén, a Hegyhátnak nevezett földrajzi kistérségben helyezkedik el. Sárvártól, Vasvártól 15-15, Szombathelytől 30 km-re található.

A mai település 1928-ban jött létre Bejc és Hegyhátgyertyános egyesítésekor.

A két teljesen eltérő történetű község közül Bejc több évszázaddal korábbi. Első okleveles említése 1342-ből maradt fenn Beych alakban. Első említésekor Tatmár alkancellár és Perlési Jakab, valamint utóbbi rokonai osztozkodtak rajta. Egy századdal később már a Bejczy-család birtokaként kerül szóba.

A 16. századra határának túlnyomó része egytelkes nemesek tulajdonában volt, 1549-ben hét családot írtak össze. Az 1600-as években a Káldy-család is birtokkal bírt itt. Egy része Sárvár uradalmának földjeként a Nádasdyak, majd a 17. század végén a Draskovichok tulajdona volt. Egyes területeit az ikervári uradalom részeként a Batthyány-család bírta.

A török időkben lakói több támadásnak voltak kitéve. Pápa eleste után hódolniuk kellett a szultán katonáinak. 1685-ben a harcok miatt teljesen elnéptelenedett.

A környező dombokon az újkorban jelentős szőlőművelés folyt. 1690-ben 120 kapás nagyságú területet írtak össze. A két világháború kö-

zött még mintegy 20 katasztrális holdon termeltek bort.

Hegyhátgyertyánosról nem maradtak fenn korai okleveles adatok. Valamikor a 18. században hozták létre telepésekkel Gyertyános falut, amely a 20. század elején kapta a Hegyhát előtagot. A helyi hagyomány szerint az 1760-as években egykori zsoldos katonákat telepítettek le a Farkas erdőben, akik kiirtották a településnek szánt helyen a fákat, ezért először Tarfalunak nevezték.

A 19-20. században a határban található nagy kiterjedésű erdők a bajor királyi herceg sárvári uradalmához tartoztak.

3 ÖRÖKSÉGÜNK

7

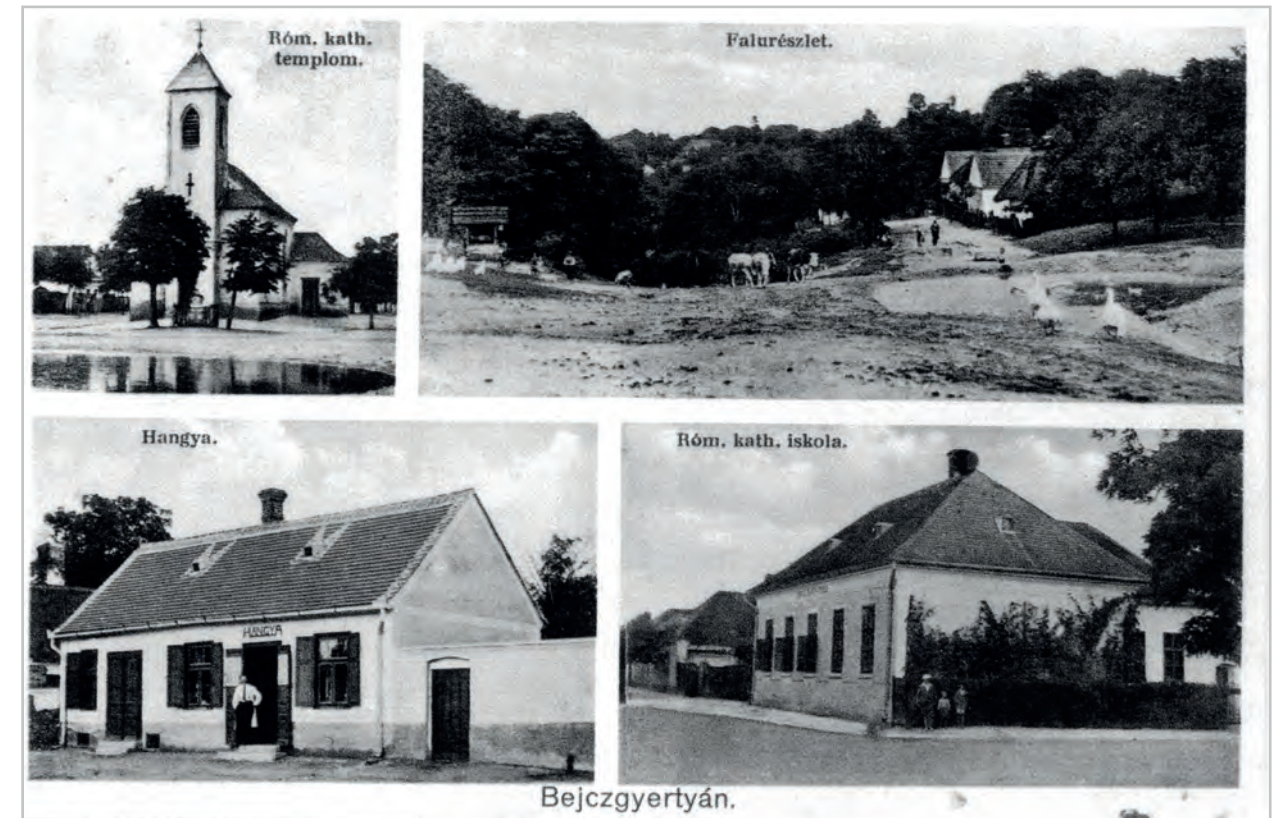
Római Katolikus Templom

Szűz Mária neve templom

Felsőbeci harangláb

Épült: 1818-ban.

Az I. és II. világháború emlékművei

Kőkeresztek

Történeti táj

Farkas-erdő

A település határában terül el Nyugat-Dunántúl egyik legnagyobb egybefüggő erdősége, a Farkas-erdő.

A ma mintegy 5,5 ezer hektár kiterjedésű területet egy 1252-ből származó okmányon, feltehetően egykori Farkas nevű tulajdonosa után, már "Farkas erdejének" nevezik. Itt található Vas megye első védett helyi természeti értéke, az 1942-ben védetté nyilvánított Mária Terézia-forrás és a közvetlen környezetében az 1 ha vegyes korú kocsányos tölgyes erdőterület. A forrás Ferdinánd főherceg lányának nevét viseli, aki 1868-ban esküdött meg Lajos bajor királyi herceggel. Így lett a Farkas-erdő egészen a II. világháborút követő időkig a bajor királyi hercegség tulajdona.

Amikor a Sárosvári Bajor Hercegi Uradalom tulajdonába került, az erdő, lepusztult képet mutatott. Wittelsbach Lajos bajor herceg szakszerű gazdálkodást vezetett be, bajor erdészeket szerződtetett a birtokra. A legismertebb Scherg

Lőrinc, aki Spessartból 1884-ben jött Magyarországra és 1909-től haláláig 1938-ig volt főerdész (erdőmester). Kívánsága szerint a Farkas-erdőben temették el. Saját telepítésű tölgyfái alatt található síremléke.

A korszerű művelés jegyében keresztelte a bajorországi magasabb színvonalú eljárásokat a hazai viszonyokkal. Szakszerű irányításával 1930-ban már az országos vastagfa-hasznosítás átlagának a háromszorosát termelte meg az uradalmi erdészet. A leromlott, agyonlegeltetett bokros, nyíres Farkas-erdőt néhány évtized alatt magas hozamú, kiemelkedő hírű mintaerdővé változtatta. Bajorországból hozott tölgyecsemétét, talajjavítási céllal gyertyánt, valamint fagyűrű szlavóniai tölgyet telepített, meghonosította az amerikai tölgyet is. Meghagyta a több évszázados tölgyeket az ún. Banyafákat. A káldi határhoz közel bükkös jött létre, az ún. Lajos-bükkökkel.

***A Farkas-erdő nevezetességei közé tartoznak:
Bejcgyertyános közigazgatási területén***

Rózsáskerti erdészház

Banyafák

300 éves tölgy tanúfák – sajnos már mindkettő kidőlt. A famatuzsálemek mellett kellemes erdei pihenőt és tanösvényt alakított ki az erdészet.

Mária Terézia-forrás (Terézia kút)

Itt látható az eredeti kőpad, valamint az óriás Duglászfenyő.

Avasi Óreg Tölgy

Újkúti Erdészház

Bejcgyertyános és Káld között helyezkedik el, jelenleg lakatlan.

Scherg Lőrinc és felesége síremléke

Böröndy Lajos kopjafája

Káld közigazgatási területén

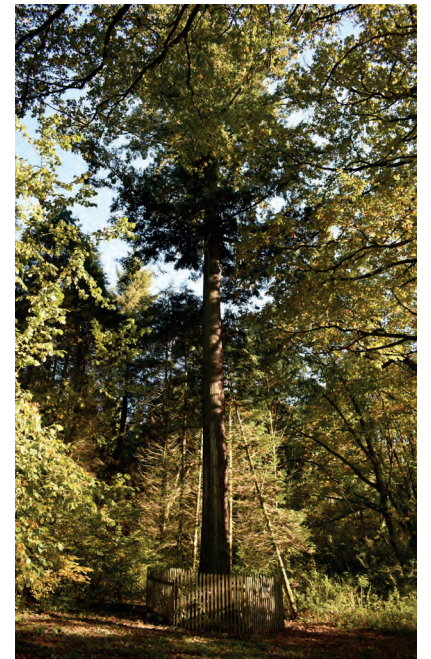
Hidegkúti Vadászház

Jelenleg oktatóközpontként funkcionál.*Lajos-bükkök* A „Lajos-bükkös” szélén az út mellett tábla hirdeti a bükk-fák2005. évi pusztulását, sajnos az eredeti állapotból már csak az egykori kőpad és pár darab régi telepítésű bükkfa él, körülötte új telepítésű erdő.

Scherg Lőrinc kilátó

Pilóta-emlékkereszt

Vitéz Nemes Molnár László magyar királyi repülő hadnagy a II. világháború legsikeresebb magyar vadászpilótája, a hazai légtér védelmében 1944. augusztus 7-én vesztette életét. A túlérőben lévő amerikai támadó kötelékkel vívott légi harcban egy amerikai vadászrepülőgép megrongálta a gépét, amelyet sikerült elhagynia, azonban az ejtőernyőn függő védtelen pilótát halálos találat érte. A pilóta és gépe is a Káld határában lévő Farkas-erdőbe zuhant, holttestét azonban, csak augusztus 13-án találták meg egy vadkörtefán, a keresésbe bevont helyi lakosság segítségével. Halálának 71. évfordulóján, 2015. augusztus 7-én került sor a Szombathelyi Erdészeti Zrt. által állított emlékkereszt felszentelési ünnepségére.

„A falu kemencéje”

A faluközpontban, az intézmények – óvoda, kultúrház, könyvtár, teleház, polgármesteri hivatal, orvosi rendelő – által körülvelt zárt területen egy erősen megromlott állagú „füstös konyha” ált. 2001-ben a községben járt Fazakas Péter megyei főépítész. Az ő javaslata volt, hogy az épület elbontás helyett felújítsák. Ugyanezen a véleményen volt egy későbbi látogatás során Nagy Endre a Vasi Múzeumfaluk munkatársa is.

A két különálló helyiségből álló gazdasági épület egyik felében található egy kupolás, nyitott kémény, amelyet egykoron élelmiszerek füstölésére használtak. Itt került felépítésre, az a kemence amely kenyérsütésre és gyümölcs aszalására is lehetőséget teremt. Az épület másik helyiségét – a kocsiszínt – a településen még fellelhető, a fenti tevékenységekhez kapcsolódó, állandó kiállítási tárgyakkal (mozsár, kosár, teknő, sütőlapát, stb.) rendezték be. Későbbi tervek szerint az épületet ízléses gyertyánágakból font kerítéssel lesz körülveve, amely fonásának a faluban hagyománya van.

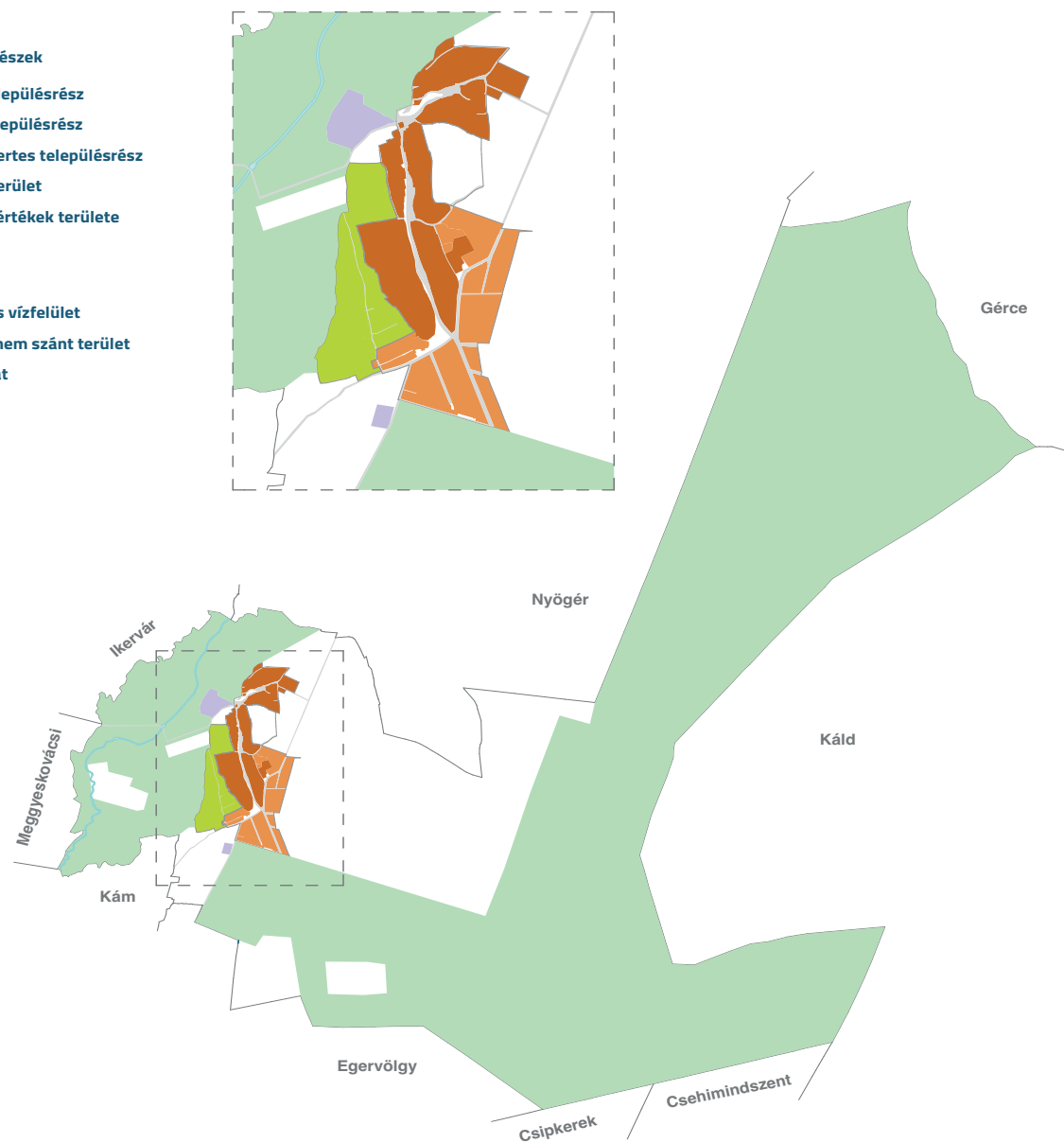
Kosárfonás

Néhány évtizede még kevés olyan háztartás volt Magyarországon, amely nem használt vagy nem dícselkedett egy Bejcggyertyánosban, vesszőből készült használati eszközzel vagy dísz tárggyal. Olyan bejcggyertyános szinte nem is volt, aki ne tudott volna kosarat fonni. Igazi tehetségek, népművészek is voltak a helyiek között, akiknek az alkotásait úri dámák is keresték éppúgy, mint ahogyan később a szövetkezet időtálló termékeit is keresték a praktikusságot szem előtt tartó gazdák és háziasszonyok. Aztán változott a világ: az olcsóbb, rövidéletű műanyag megállíthatatlanul tört be konyhába, hálószobába, pincébe, padlásra.

4 ELTÉRŐ ARCULATÚ TELEPÜLÉSRÉSZEK

- Jelkuics**
- Eltérő arculatú településrészek**
- Történeti településrész
 - Kialakult településrész
 - Szőlő / kiskertes településrész
 - Gazdasági terület
 - Természeti értékek területe
- Egyéb jelölések**
- Természetes vízfelület
 - Beépítésre nem szánt terület
 - Közüthálózat

Történeti településrészek

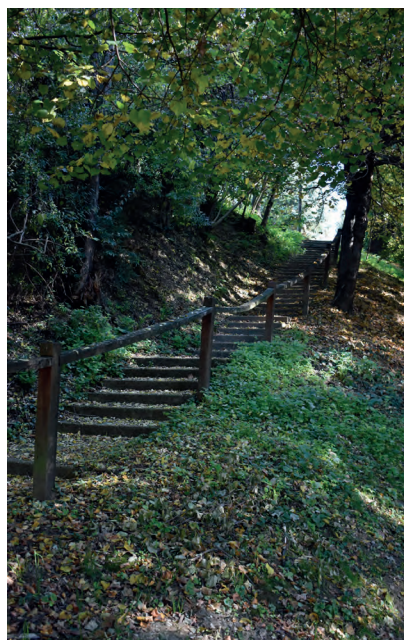
17

Bejcgertyános is több településből összeállt település. A korai előzményekből Bejcz az ófalu és Gyertyános a telepesfalu azonosítható legjobban, de nyilvánvaló, hogy több majorság irtásokon tanyák és a szőlőhegyi kintlakás is jellemző lehetett a településre. Kínálnak parkok kialakítására. Míg a bejci rész a magyar településekre jellemző, szerves-szóróvány jelleget őriz, addig a gyertyánosi rész már a felvilágosodás után eltejedt, tervezett utcás falurend szerint lett kialakítva.

Míg a szerves falurészen a természettel harmóniára törekvő tervezési-szerkesztési elveket főleg a közterületek helye és arányrendszere, az utcácskák nyom, és a szakrális hálózatokat intím módon jelző növények őrzik, addig az utcás településrészen inkább az épített környezet tanúskodik erről.

Bejcgertyánoson a vasi falvaknál nagyobb számban található jó állapotban megmaradt, védendő porta. A templom környékén az egyes lakóházak egyedi értékeinél fontosabb az általuk alkotott utcakép, és tömegarány, mely megőrzendő. Úgy a lakott területeken, mint a szőlőhegyeken is az épületek elválaszthatatlanok a kertek és szőlők buja növényzetétől, koros gyümölcsöseitől, lugasaitól, konyhakertjeitől. Külön-külön nem is értelmezhetőek, megőrzésük csak egységében történhet.

Szőlőhegy

Természeti értékek

A falu gyönyörű harmonikus tájban helyezkedik el. Van minden, ami az élethez kell, és mindez jó arányban. A falu a Kemeneshát Rába felé eső letörésében, a dombháton fekszik. Innen szépen tárul fel a Rába és a Csörnóc-Herpenyő ártere. Ez utóbbi esetében egy vízről van szó, de a felső folyáson Csörnócnek, míg

az alsó részen Herpenyőnek hívja a köznyelv. A természetes vizeken túl táj meghatározó elemei az ártéri legelők, a falu melletti szőlőhegy valamint a környék egyik legszebben művelt erdeje a Farkaserdő. A patakot szép fás társulások kísérik, míg az ártéren a régi lefűződé-

sek árkait jelző fasorok nyújtanak szép látványt. Nem ritkák az öreg fűzfák és galagonyafák. Ezt az értékes, egyedi szép táj hangulatot meg kell őrizni. Az egyedi tájelemekből különleges a galagonya fává növekedett példánya.

Csörnóc-Herpenyő

A Csörnóc-Herpenyő patak Vas megyében ered, majd Sárovnál torkollik a Rábába. Az 1960-as évekig Vas megye legszebb vízfolyása volt. Az utóbbi időkben az erózió, valamint a patakot és a Rábát is érintő mederalakítások miatt alig volt benne víz, a parton elburjánzott növényzet miatt pedig megközelíthetlenné is vált. Egy uniós pályázat segítségével sikerült feléleszteni, aminek eredményeként a patak teljesen megújult. A természetes környezetet a patak egyik oldalán érintetlenül hagyták, a másik part viszont gyalogosan is megközelíthető.

Változatos halfaunája van. Ott-hont ad például a vörösszárnyú keszegnek és a bodorkának, de nagy számban előfordul benne csuka, ritkábban ponty is.

Gazdasági terület

A gazdasági területek megjelenése általában összefügg a településkapuk látványával. Az épített környezet egységes megjelenését (tömeget, anyaghasználatát) az eltérő technológiai igény miatt általában nem lehet elvárni, az alkalmazott színvilágot pedig sokszor megköti az adott vállalkozás arculati kódexe. Ezért a településkép megőrzése érdekében a rendezett közlekedési területek kialakítására és az egységes koncepció szerint megvalósított fásításra, parkosításra kell helyezni a hangsúlyt.

Felújított kútházak

JÓ PÉLDÁK, AJÁNLÁSOK

5

Útjelző táblák, utcabútorok

Rendezett utcaképek

Fejlődő, megújuló település

37

Sportpálya

Teleház

Felújított tűzoltószertár

Játszótér

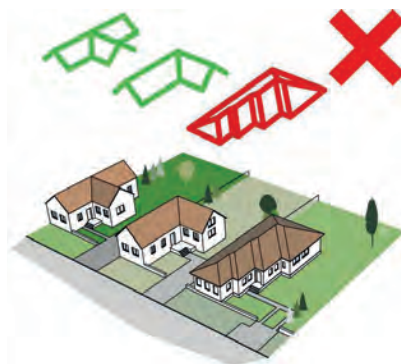
6 ÁBRAGYŰJTEMÉNY

39

Az ábragyűjtemény, mint bármely automatizmus, csak gondolatébresztőként szolgálhat értékvédelmi ügyekben. A gyűjtemény nélkülözi a hely, a rendeltetés, a természeti és épített környezet ismeretét. Alkalmazása a település főépítészével történő egyeztetés során nyer majd értelmet.

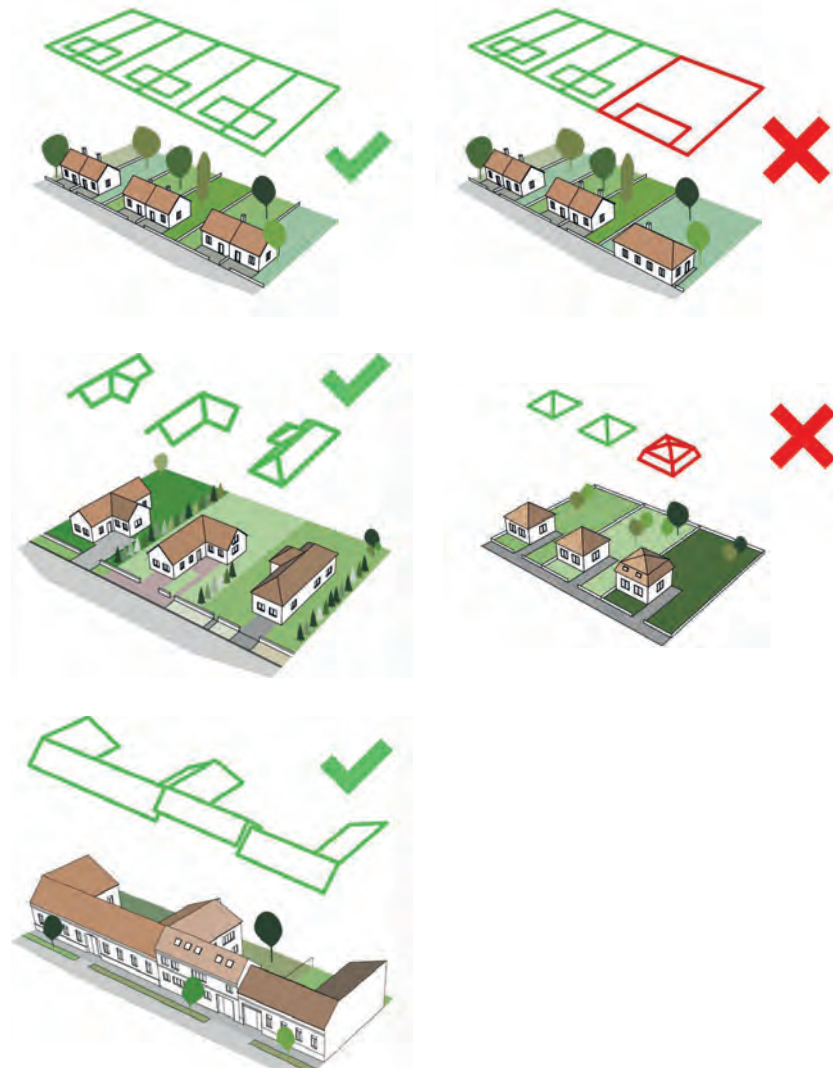

tetőidomok, tető hajlásszög

épületmagasságok illeszkedése

beépítési módok

7

FELHASZNÁLT IRODALOM

Bejcgertyános község településrendezési és településfejlesztési eszközei

Lendvai Veronika, Dr. Lendvai Róbert:
Kiút a múltból – örökölt hátrányok erénnyé formálása
Önkormányzattól kapott fényképek

<http://www.bejcgertyanos.hu>
<http://tak.lechnerkozpont.hu>
<https://hu.wikipedia.org>
<http://www.ertektar.kald.hu>
<http://www.mapionet.hu>
Nemzeti Művelődési Intézet – A múlt kosarába font jövő

8

IMPRESSZUM

Bejcgertyános Község Önkormányzata
9683 Bejcgertyános, Szabadság utca 12-14.
Lendvai Veronika polgármester

megbízásából készítette:

Altus Savaria Tervező Iroda Kft.
9700 Szombathely, Welther Károly utca 31.
www.altussavaria.hu

Tervezők:
Balogh Alexandra
Horváth Violetta
Rápli Pál
Sebrek Zsuzsanna

Jóváhagyva:
Bejcgertyános Község Önkormányzatának
...../2017.(.....) Kt-határozatával.

Minden jog fenntartva:
Altus Savaria Tervező Iroda Kft.
Felelős kiadó: Rápli Pál ügyvezető

